

Czékus Ábel

A társaságiadó-kulcs csökkenésének hatásai az EU-tagállamok állami támogatási gyakorlatára (2000–2015)

ÖSSZEFOGLALÓ: Tanulmányunkban az Európai Unió tagállamainak 2000 utáni állami támogatási és társasági adózási trendjeit elemezzük. A témakör aktualitását az adja, hogy az állami támogatási verseny, valamint a káros nemzetközi adóverseny egyaránt a belső piac dezintegrációjához vezethet. Az adónemek közül a társasági adó jelenti a vállalkozások számára a legfőbb terhet, ezért az adó mértéke és az adóalap meghatározása egyike a tagállami versenyképességi tényezőknek. Az állami támogatások kontrollja közösségi hatáskör, így a támogatási verseny kockázata ennek a politikának az esetén alacsonyabb. Kutatásunkban abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a társaságiadó-kulcsok csökkenő trendje az állami támogatások csökkenését eredményezi. Feltételezésünket arra alapozzuk, hogy a két szakpolitika alanyai a vállalkozások, így a csökkenő állami elvonás csökkenő támogatási összegekhez vezet. Korrelációanalízis elvégzésével kerestük a választ arra a kérdésre, hogy megfigyelhető-e az adóterhelés és a támogatási összegek együttmozgása, valamint, hogy arra milyen tényezők voltak hatással. Eredményeink az általános felfogástól eltérően egyrészt azt mutatják, hogy a nominális társaságiadó-kulcsok és a GDP-arányos állami támogatások folyamatos csökkenése mellett a tényleges adóterhelés esetenként növekedett, másrészt pedig az északi tagállamok magas újraosztási rátája az állami támogatásokban is megjelenik.

KULCSSZAVAK: állami támogatás, társasági adózás

JEL-KÓDOK: H25, H71

Az állami támogatási politika és az adózás több ponton is kapcsolódnak egymáshoz. A szakpolitikák közötti legfőbb kapocs a politika két alanya: az államok és a vállalkozások. A kapcsolatra a szereplők sajátos, de ellenkező előjelű interakciójaként tekinthetünk, mivel míg az adóztatás révén az állam erőforrásokat von el a piacról, addig a támogatások révén ezen tényezőt, különböző beavatkozási módok (például adókedvezmények) révén, újraosztja a piaci szereplők között. A politikák céljaik

tekintetében is mutatnak hasonlóságokat, ami a méltányos közteherviselés és a gazdasági kohézió révén tágabb gazdasági, szociális és politikai célokot is szolgál. Ez túlmutat az állam pusztán költségvetési érdekeinek mérlegelésén. Vizsgálódásainkban különös jelentőséget tulajdonítunk a két politika államközi aspektusainak, hiszen az állami támogatási verseny, valamint a káros nemzetközi adóverseny egyaránt a belső piac dezintegrációjához vezethet. Az állami támogatások kontrolljának, valamint a káros adóverseny kezelésének szükségességét mindez alátámasztja.

Levelezési e-cím: czekus.abel@eco.u-szeged.hu

Tanulmányunk első részében kutatásaink kereteit és módszertani korlátait írjuk le. Ezek közül kiemeljük a nominális és a tényleges adókulcsok közötti különbségeket, a különadók torzító hatását, az adatsorok hiányosságát, valamint az állami támogatások körében figyelembe vett támogatási módok meghatározását. A cikk központi egységében klaszterenkénti bontásban áttekintjük az állami támogatási trendeket, majd pedig a társasági adózás legfőbb jellemzőit. Vizsgálódásaink során figyelmet fordítunk a tényleges adóterhelésre is, és megvizsgáljuk, hogy az adókötelezettség és az állami támogatási gyakorlatok hogyan viszonyulnak egymáshoz.

AZ ELEMZÉS KERETEI, CÉLJAI ÉS KORLÁTAI

Tanulmányunk írásának legnagyobb korlátját az jelentette, hogy kevés megbízható és teljeskörű statisztikai adat áll rendelkezésre az állami támogatások és a nemzetközi adózás kapcsolatának vizsgálatához. Mindez magyarázatként szolgál a tárgyban született (DBR 2014, EB 2016) szakmai tanulmányok alacsony számára, egyúttal pedig rámutat, hogy az államok által közzétett adózási statisztikai adatok köre viszonylag szűk.

Noha az állami támogatásokra vonatkozó adatsorok az Eurostat adatgyűjtésének köszönhetően a vizsgált időszak egészére rendelkezésre állnak, a kapott eredményeket csak több feltételezés figyelembevétele mellett értelmezhetjük. Ezek befolyásolják vizsgálódásaink időbeli és földrajzi spektrumát, így kihatással vannak eredményeink magyarázó erejére is.

Kutatásunkat az EU-tagállamokra terjesztettük ki. Az állami támogatásokra vonatkozó elemzéseink az EUMSz 107. cikk (1) bekezdés alapján nyújtott támogatásokon alapulnak. A jelentéstétel alapja a 794/2004 bizottsági rendelet, amely szerint a tagállamok a feldol-

gozó-, a szolgáltatóiparnak, az agráriumnak, a halászati ágazatnak nyújtott támogatásokat, valamint a csoportmentességi rendeletek hatálya alá tartozó támogatásokat kötelesek jelenteni. Az adatok a támogatástartalmat mutatják; támogatástartalom alatt azt az összeget értjük, amely a támogatás nominális összegében végző pénzügyi előnyként megjelenik (EB 2013, 1.). Ez szubvenció, adómentesség, tőketámogatás, hiteltámogatás, adóbefizetés halasztása, garanciavállalás formájában is megjelenhet, de a támogatástartalom számításánál csak a piaci feltételektől eltérő részt kell figyelembe venni. A statisztikai adatok nem tartalmazzák a vasúttársaságoknak nyújtott támogatásokat, az általános intézkedések, valamint az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokhoz kapcsolódó támogatásokat, továbbá a nem tagállami eredetű forrásokat és eszközöket sem. Számításainkba nem emeltük be az uniós alapok támogatásait, de elismerjük, hogy ezek a támogatások szintén torzíthatják a belső piaci és tagállami piaci gazdálkodási feltételeket. Mivel Horvátországról állami támogatási statisztika 2013-ig nem áll rendelkezésre, déli szomszédunkat nem vettük be az állami támogatással kapcsolatos számításainkba.¹ Mivel tanulmányunk megírásakor a 2016-os állami támogatási adatokat még nem közzétették, kutatásainkat a 2000–2015 közötti időszakra vonatkoztatjuk. A GDP-arányos adatoknak köszönhetően az adatok relatív értelemben összehasonlíthatók, volumenüket tekintve azonban a támogatásra fordított tényleges összegek jelentős eltérést mutatnak. Az Európai Unióba 2008 őszén begyűrűző gazdasági világválság (torzító) hatásait úgy kívánjuk kiküszöbölni, hogy vizsgálódásainkat kizárólag a válsággal nem összefüggő állami támogatásokra terjesztjük ki. Megjegyezzük, hogy a 2014–2015-ös GDP-arányos állami támogatási értékek a korábbi évek adataitól eltérő időben kerültek lehívásra (hasonlóan a 2015-ös teljes GDP adatokhoz), ezek esetenként eltérést mutattak a korábbi évek értékeihez képest.

Elemzéseinknek súlyos módszertani korlátot szab, hogy a nyújtott állami támogatások GDP-arányosan szinte minden tagállamban 1 százalék alatt maradtak, és az adatok volatilitása csekély, ami a különböző statisztikai módszerek eredményeinek megbízhatóságát csökkenti. Szintén korlátozó tényező, hogy adataink csak az engedélyezett támogatásokat foglalják magukban, az uniós támogatások köre azonban ennél szélesebb: forrást jelentenek a *de minimis* támogatások, de az EU különböző alapjaiból folyósított támogatások is.

Többkulcsos társasági adórendszer esetén a társaságiadó-kulcs legmagasabb értékét tekintjük az adott gazdaságban alkalmazandó adókulcsnak. A fejlett gazdaságok folyamatosan növelik a forgalmi típusú adók arányát a költségvetéseikben a jövedelemadók rovására, így a társasági adóból befolyó bevételek a tagállami költségvetési bevételek egyre kisebb hányadát biztosítják. Németországban például ez az arány 5 százalék, Magyarországon 8 százalék körüli (OECD 2016, KSH 2017). A költségvetési bevételek szinten tartása céljából a társaságiadó-kulcs csökkentése más adónemeknél az adóteher növekedését vonhatja maga után, azaz a tényleges adóterhelés nem feltétlenül csökken arányosan a társasági adó csökkentésével. Elismerjük ugyanakkor, hogy a társasági adóra vonatkozó adatok a nemzeti adóalapok harmonizált meghatározása nélkül nem feltétlenül teszik lehetővé a tényleges adóterhek valóság-hű összehasonlíthatóságát. Tudjuk másrészt azt is, hogy a társasági adókulcson kívül a gazdaságok más, adóalaphoz vagy adókulcshoz nem rendelhető ösztönzőket is alkalmaznak, de ezek a tényezők nem számszerűsíthetők. Elismerjük ezért azt is, hogy a társasági adókulcsok változásának vizsgálata nem alkalmas arra, hogy a költségvetés bevételi oldalának összetételét vizsgáljuk, arra viszont igen, hogy a vállalkozások adókötelezettsége összevethetővé váljon, így pedig meghatározható az adóteher mértéke.

A módszertani keret meghatározása rávilágít, hogy tanulmányunk empirikus hátterének kialakításakor számos, nehezen vagy egyáltalán nem áthidalható korlátba ütköztünk, mindez pedig megerősíti, hogy elemzéseink kimeneteleit több nem statisztikai változó fényében kell értelmeznünk, így elsősorban a leíró statisztika eszköztárára hagyatkoztunk.

CSÖKKENŐ ADÓKULCSOK, DE NÖVEKVŐ ADÓTERHELÉS?

Elemzéseink során abból a feltételezésből indultunk ki, hogy a GDP-arányos állami támogatások mértéke és a társaságiadó-kulcsok alakulása között pozitív összefüggés van, azaz a csökkenő társaságiadó-kulcsok csökkenő GDP-arányos állami támogatási ráfordításokkal párosulnak. Jóllehet ez irányú elemzéseinket korrelációanalízissel végeztük, megjegyezzük, hogy az alkalmazandó adókulcsok meghatározása és a nyújtott állami támogatások végső összegének megállapítása időben elválik egymástól. Ennek oka, hogy az adóváltozások általában a naptári év elején lépnek hatályba, míg az állami támogatások aggregátumára néhány nagyobb támogatási elem is jelentős hatással lehet. A csúsztatás hatását megvizsgáljuk, előbb azonban abból indulunk ki, hogy a társaságiadó-terhelés csökkenése még adott évben az állami támogatások csökkenését vonja maga után.

Az állami támogatások alakulása

Az állami támogatásokra vonatkozó statisztika szerint részben, de sikeres volt az Európai Bizottság azon törekvése (SAAP 2005), hogy a belső piac egységének fenntartása és a szabad verseny előtt álló akadályok lebontása miatt visszazorítsa a tagállamok által nyújtott támogatásokat. A 2000 és 2011 között nyújtott

állami támogatások 0,28 százalékponttal csökkentek, 2012-től azonban ismét növekedésnek indultak. Az 1. ábrán szemléltetett eredményekkel kapcsolatban emlékeztetünk, hogy ezen adatok csak az engedélyezett támogatásokat foglalják magukban, így a GDP-arányos csökkenés annak fényében értelmezendő, hogy – az Európai Bizottság és a tagállamok többségének gazdaságfejlesztési törekvései szerint – a követendő hosszú távú cél elsősorban a tudásalapú gazdaság megteremtésével kapcsolatban nyújtott támogatások mértékének növelése. Ezért az egyes állami támogatási főcsoportok közötti arányok olyan irányú átrendeződése figyelhető meg, amely a nagy hozzáadott értékű outputok előállítását célozza (EB 2014).

Mivel a GDP-arányos állami támogatási adatok kis volatilitása nem teszi lehetővé, hogy

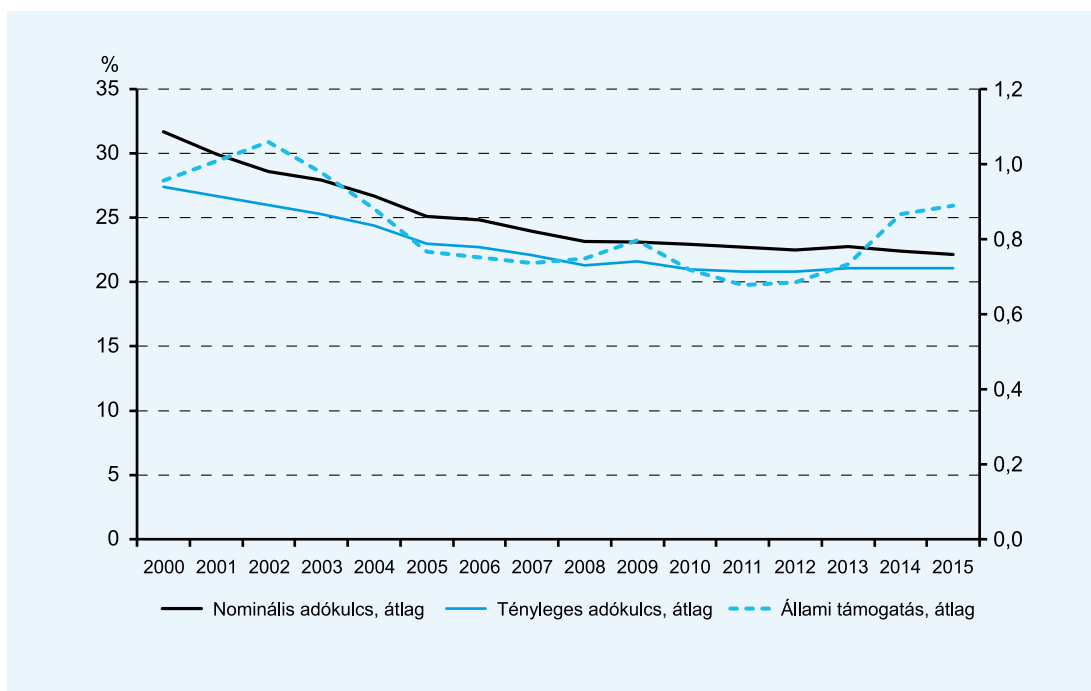
az egyes tagállamok adataiból messzemenő következtetéseket vonjunk le, a továbbiakban a vizsgált időszak aggregált értékeit alapul véve mutatjuk be a támogatás főbb jellemzőit.

A statisztikai elemzésünk során felülről időintervallumban a GDP-arányos állami támogatások mértéke az Egyesült Királyságban átlagosan mért 0,28 százalék és a Máltán jegyzett 2,36 százalék között mozgott. A 27 tagállam 16 éves átlaga kevesebb, mint egy százalékot (0,82 százalékot) ért el, míg év/év alapon a támogatás mértéke 2015-ben 8 százalékkal alacsonyabb volt, mint 2000-ben. A csökkenés igazodik az 1990-es évek hasonló trendjéhez (Nicolaidis, Kekelekis, Buyskes 2005).

Az átlagos nominális társaságiadó-kulcs 2000 és 2015 között 9,56 százalékkal csökkent és annak átlagos értéke mindössze 22,15

1. ábra

A NOMINÁLIS TÁRSASÁGIADÓ-KULCS, A TÉNYLEGES TÁRSASÁGIADÓ-KULCS (BAL TENGELY) ÉS A GDP-ARÁNYOS ÁLLAMI TÁMOGATÁS (JOBBI TENGELY) ÁTLAGOS MÉRTÉKÉNEK ALAKULÁSA, 2000–2015

Forrás: Eurostat 2015a, KPMG 2002, KPMG 2017 alapján saját szerkesztés

százalékot tett ki a vizsgált időszak utolsó évében, míg a tényleges adókulcs 6,4 százalékponttal 21,1 százalékra csökkent. A nominális és a tényleges adókulcsok közötti eltérésre az adóalap számításának módszertana szolgál magyarázattal. A tagállamok számos ösztönzőt alkalmaznak üzleti feltételeik vonzóbbá tétele érdekében, ugyanakkor a tényleges adóterhelést növelik az adóalap alapján számított különadók, jöllehet ezeket a terheket a vállalkozások nem feltétlenül üzleti eredményük alapján fizetik.

A nemzetgazdaságok nagysága közötti különbségekből adódó statisztikai torzulások kiküszöbölése érdekében az Eurostat vásárlóerőstandard-mutatóját vettük figyelembe. Ez azonban csak a 2003 és 2015 közötti 13 évet öleli fel, így eredményeinket csak erre az időszakra vonatkoztatjuk.

Az eredmények megbízhatóságának növelése érdekében négy csoportba soroltuk az EU-27 vizsgált tagállamát, majd pedig GDP-jük alapján kiszámítottuk az országokénti állami támogatási összegeket. Célunk ezzel a tagállamok közötti méretbeli különbségek kiküszöbölése, és az eredmények jobb összehasonlíthatóságának megteremtése.

A klaszterek kialakításához *Farkas* (2017) piacgazdasági típusokra vonatkozó rendszerezését vettük alapul. A szerző hat szakpolitika és a nemzetközi szakirodalom empirikus eredményei alapján sorolja be az EU-25 tagállamát. A hat szakpolitika között sem az adózás, sem pedig az állami támogatás nem szerepel, így tanulmányunk jelentősége az, hogy megvizsgáltuk: e két szakpolitika statisztikai jellemzői alátámasztják-e az ilyen jellegű klaszterbesorolást.

Az észak-nyugati klaszter nyolc régi, magországnak számító tagállamot foglal magába. Írország elmúlt másfél évtizedes gazdaságtörténete azonban jelentősen eltér a klaszter többi tagállamának fejlődésétől (Honohan 2009, O'Sullivan, Kennedy 2010). Hipotézi-

sünk szerint a klaszter tagjai részéről az állami támogatások és adózás kapcsolatában mértéktartó magatartást feltételezünk, vagyis egy viszonylag magas elvonási rátához párosul alacsony támogatási értéket.

A második klasztert alkotó mediterrán országok gazdasági potenciálja jelentősen eltérő. Közös jellemzőjük, hogy gazdaságukban az európai integrációt megelőzően nagyobb részarányú volt az elsődleges szektor. Vizsgálódásainkba Málta és Ciprus adatsorait is beemeltük [ez eltérés *Farkas* (2017) klaszterbesorolásához képest]. A klasztertagok különbözősége témánk szempontjából is visszaköszön: úgy véljük, hogy a szűkös fiskális mozgástér alapjaiban határozza meg a tagállamok állami támogatási politikáját, azaz – hasonlóan az első klaszterhez – valószínűsítjük, hogy a déli országoknál is alacsony GDP-arányos állami támogatási arányokat figyelhetünk meg.

Finnország, Svédország és Luxemburg alkotja az északi klasztert. A csoport tagjai világvizonylatban is rendkívül versenyképesek, melyhez a növekedésbarát adórendszerük is hozzájárul. A magas elvonási ráta lehetővé teszi a vállalkozások jelentős támogatását. Ebbe az irányba mutat az állam aktív gazdasági részvétele is.

A negyedik, közép-kelet-európai klaszter a legnépesebb: a nyolc 2004-ben csatlakozott poszt szocialista ország mellett Bulgária és Románia tartozik még ide. Intézményi háttérükben számos hasonlóság megfigyelhető, beleértve a szakképzett és olcsó munkaerőt, a külföldi működőtőke központi szerepét is, fejlettségükben azonban esetenként jelentős különbség körvonalazódik. Azt feltételezzük, hogy az FDI bevonása jellemezte ezeknek a gazdaságoknak rendszerváltás utáni évtizedeit, ezért a tőkevonzó képesség növelésének fontos eszköze lehet az állami támogatások nyújtása. Ehhez alacsony társasági adóterhek párosulnak, így azt feltételezzük, hogy alacsony elvonási rátához magas támogatási arány párosul,

ami ellentmondana az első három klaszternél feltételezett folyamatoknak (lásd 1. táblázat).

Az aggregált eredményeket bemutató 2. ábra szemlélteti, hogy a közép-kelet-európai országok GDP-arányosan kiemelkedően sok állami támogatást nyújtottak a vizsgált időszak első éveiben. Ez főként Csehország és Lengyel-

ország magas GDP-arányos ráfordításának (2003-ban 2,7 százalék illetve 3 százalék), valamint Lengyelország gazdasági súlyának tudható be. A magas átlagos értékhez Magyarország is jelentősen hozzájárult, ugyanis hazánk a csoport egyetlen olyan országa, amely a vizsgált időszak teljes egészében GDP-jének

1. táblázat

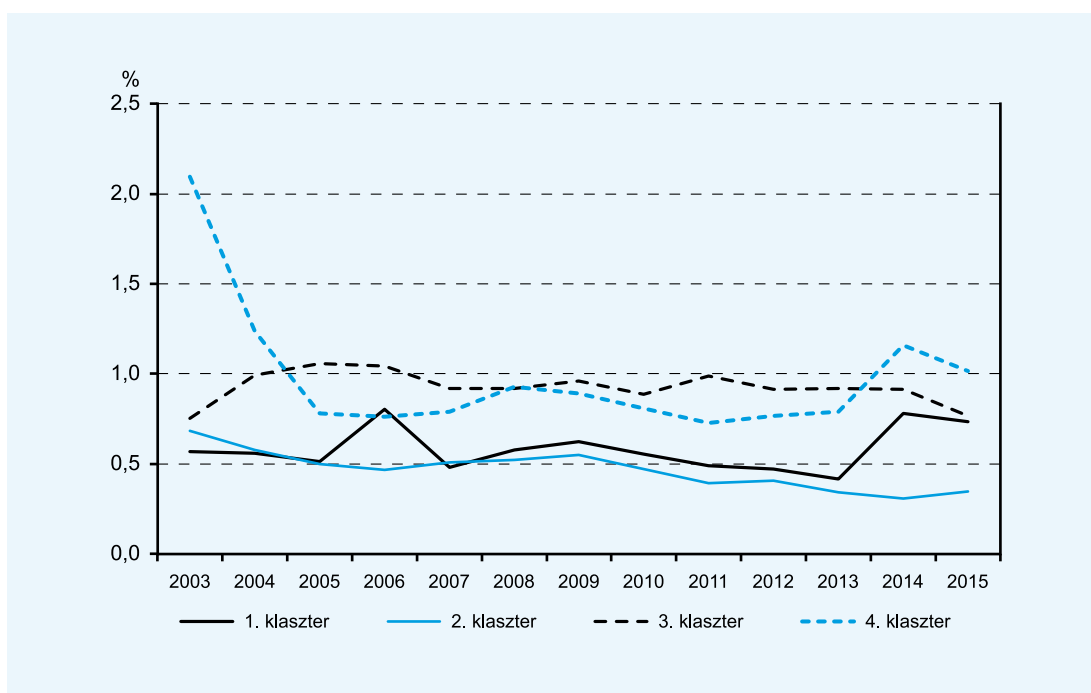
A TAGÁLLAMOK KLASZTERENKÉNTI BESOROLÁSA

	Klaszternév	Országok
1. klaszter	észak-nyugati	Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Németország
2. klaszter	mediterrán	Olaszország, Spanyolország, Görögország, Portugália, Málta, Ciprus
3. klaszter	északi	Finnország, Luxemburg, Svédország
4. klaszter	közép-kelet-európai	Bulgária, Észtország, Csehország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia

Forrás: Farkas (2017) alapján saját szerkesztés

2. ábra

ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK GDP-HEZ VISZONYÍTOTT ARÁNYA KLASZTERENKÉNT, 2000–2015

Forrás: Eurostat 2015a, Eurostat 2015b alapján saját szerkesztés

legalább egy százalékát állami támogatásra fordította (1,2–2,1 százalék közötti értékekkel).

Statisztikai elemzéseink újdonsága, hogy az északi klaszter országai (Finnország, Svédország és Luxemburg) GDP-arányosan 2004–2013 között – 2008 kivételével – több állami támogatást adtak, mint a közép-kelet európaiak. Az egy százalékpont körüli értékre magyarázatként szolgál ezen országok magas, vállalkozásoknak nyújtott támogatási rátája. *Tindale* (2015) ugyanakkor rámutat, hogy a megújuló energia elterjesztésével kapcsolatos támogatások esetenként a belső piac integritását is sérthetik. Az észak-nyugati klaszter államai 2007–2013 között konstans – 0,5 százalék körüli – támogatási szintet mutatnak, míg a déli klaszter tagállamai fél százalék alatti támogatást biztosítottak. Kiemeljük az első és a negyedik klaszter 2013 utáni együttmozgását, ami elsősorban Németország és Litvánia 2014–2015-ös magas GDP-arányos értékének tudható be.

A társasági adókulcsok alakulása

Az Európai Bizottság 2015-ös Adóreformok az EU-tagállamokban című jelentése (EB 2015) a jó adópolitika követendő két alapvető céljaként a gazdasági növekedés ösztönzését és a fiskális egyensúly fenntartását jelöli meg. A jelentés rámutat, hogy a közvetlen adóterhelés az EU szintjén a GDP 12,5–13 százalékát tette ki a 2011–2015 közötti időszakban, a jövőre vonatkozóan pedig ennek stabilizálódását várja. Tekintettel arra, hogy a teljes GDP-arányos adóterhelés az EU-28-ban 2012-ben átlagosan 39,4 százalék volt (EP 2015), megállapítható, hogy a közvetlen adók és a jó adóügyi kormányzás jelentős szerepet játszanak a tagállamok fiskális egyensúlyának fenntartásában.

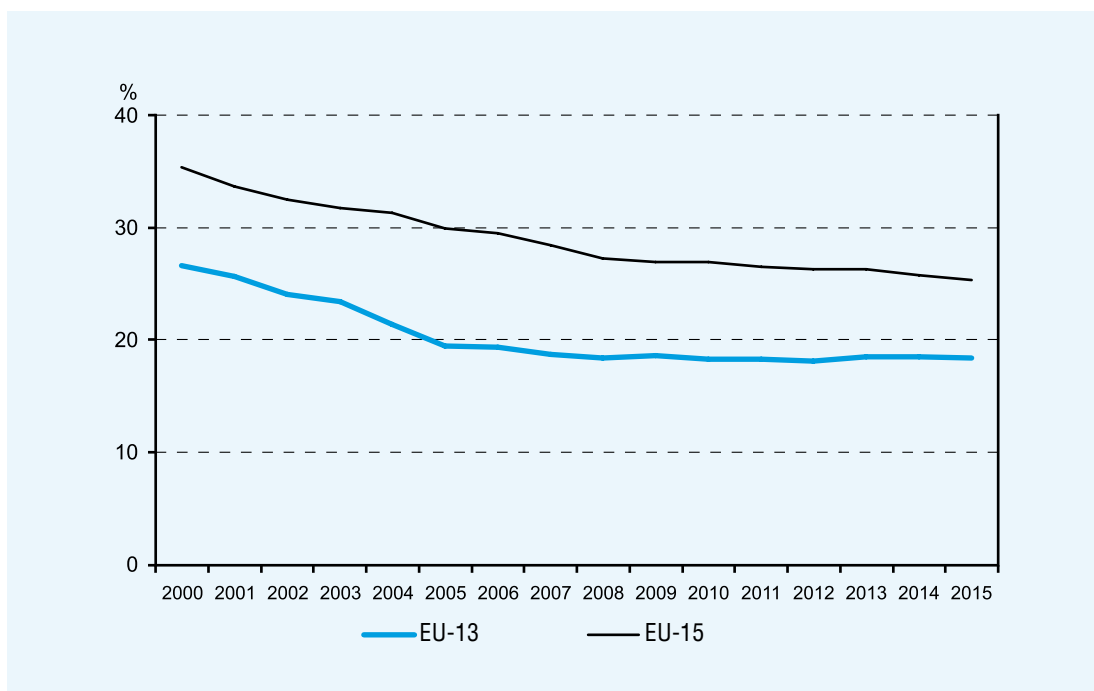
A 2000–2015 közötti időszakban az uniós tagállamok nominális társaságiadó-terhelése

folyamatosan és jelentős mértékben csökkent. Az adatok hiányában Horvátország és Ciprus nélkül figyelembe vett 26 államra vonatkoztatott átlagos adóterhelés 2000-ben 31,71 százalékot tett ki, ezen belül azonban jelentős eltérések figyelhetők meg. Akkor a legmagasabb adóterhelés Németországban volt (51,6 százalék), míg az EU-15-ök átlaga 35,44 százalékot tett ki. A 2004-ben vagy azután csatlakozott EU-11-ek átlagos adóterhelése 26,64 százalékot ért el. Ez az olló 2005-ig nyílt, 2006-tól azonban a különbség állandósult: az időszak egészét tekintve az EU-15-ökben a társasági adó átlagos nominális kulcsa 29,02 százalék volt, míg az EU-13-akban az kb. kilenc százalékkal alacsonyabb átlagot, 20,38 százalékot mutatott. (3. ábra)

Habár a versenyképesség *porteri modellje* az adórendszerre nem tekint önálló versenyképességi tényezőként (Porter 1990), fontos kiemelni, hogy a társaságiadó-kulcs a közép-kelet-európai tagállamokban jelentős tényező. Az új tagállamok számos, statisztikailag nehezen számszerűsíthető ösztönzőt (zöldmezős beruházások, széleskörű adókedvezmények, jogdíjstruktúrák, járulékkedvezmények stb.) alkalmaztak a külföldi működőtőke vonzása érdekében. A tényleges adóterhelés jellemzőit a későbbiekben áttekintjük, annyi azonban előre vetíthető, hogy az adórendszerben rejlő ösztönzők alapjaiban határozták meg a rendszerváltások utáni közép-kelet-európai gazdaságfejlődést.²

A társaságiadó-kulcsok a tagállamok többségében folyamatosan és esetenként jelentősen csökkentek, ami még a válság hatására sem tört meg. A 2015-re kirajzolódó trend azt mutatja (EB 2015), hogy a tagállamok egy része a növekedésösztönzést a kevésbé torzító adók (forgalmi adó, környezetvédelmi adó, vagyonaadó) munkát terhelő adók súlyához viszonyított arányának növelése révén is támogatni kívánta. A társasági adó mértéke a teljes adóbevételeken belül ma már kevésbé je-

A RÉGI ÉS A 2004 UTÁN CSATLAKOZOTT TAGÁLLAMOK NOMINÁLIS TÁRSASÁGIADÓ-KULCSA, 2000–2015

Forrás: KPMG 2017 alapján saját szerkesztés

lentős: 2015-ös adatok szerint az első klaszter átlagában a társasági adó mértéke 6,8 százalék, a másodikéban 8,9 százalék, a harmadik esetében 7,7 százalék, míg a közép-kelet-európai klaszternél szintén 6,8 százalék volt. A társaságiadó-kulcs emelésére Szlovákia esetében úgy tekinthetünk, mint a szlovák adórendszer egyszerűsítése felé tett lépésként. A szlovák példa rámutat, hogy gazdaságfejlesztő hatást nemcsak csökkenő társasági adóztatás eredményezhet, hanem ez sok esetben más, olykor ország-specifikus tényezőktől is függ. Görögország társasági adóztatása 2012-ig megfelel az európai uniós (és egyébként OECD-s) trendeknek, az adókulcs 2013-as emelése viszont egyértelműen a korábbi évtized folyamán elmaradt reformokra (OXFAM 2013) és ez által a válságra adott válaszként értelmezhető (Matsaganis 2013). Az adóztatásnak a két tag-

állam gazdasági fejlődéstörténetében betöltött eltérő szerepe rávilágít, hogy az nem csak a fiskális stabilitás és növekedés szempontjából nem függetleníthető a gazdaság más alrendszereitől, annak beágyazottsága és integráltságának foka (ami alatt az adóügyi megfelelést értjük, vagyis azt, hogy az adóalanyok milyen mértékben tesznek eleget a mindenkor adózási kötelezettségeiknek) hosszú távú társadalmi következményekkel is jár.

A trendek mögött húzódó folyamatok megértését nagymértékben elősegíti a nominális adókulcson kívül a vállalkozások tényleges terhelésének áttekintése is. Vizsgálódásainkhoz a Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung (ZEW) tényleges adókulcsokra vonatkozó, Eurostat által közzétett statisztikáját vettük alapul. A tényleges adókulcsnak a nemzetközi szakirodalomban

többféle meghatározása is létezik (ezekről lásd Nicodéme 2001). Tanulmányunkban a tényleges adókulcsnak azt a rátát tekintjük, amelyet a tagállam a vállalkozás adóalapjára vagy gazdasági tevékenységére ténylegesen kivet, függetlenül attól, hogy az közvetlenül vagy közvetve terheli a gazdasági szereplőt (EB 2017). A tényleges adóterhelés így egy olyan gazdasági-módszertani mutató, ami a vállalkozás valós adókötelezettségét jelenti. A tényleges adóráta azonban nem feltétlenül jelent a nominális adókulcsnál alacsonyabb adókötelezettséget. A válság alatti években számos tagállam vetett ki olyan, egyensúlyjavító különadókat, amelyek számításának alapját a társasági adóalap képezi. Az adókötelezettségnek ez a meghatározása nem pusztán az adókivetésére, hanem a tényleges adófizetési kötelezettségre helyezi a hangsúlyt.

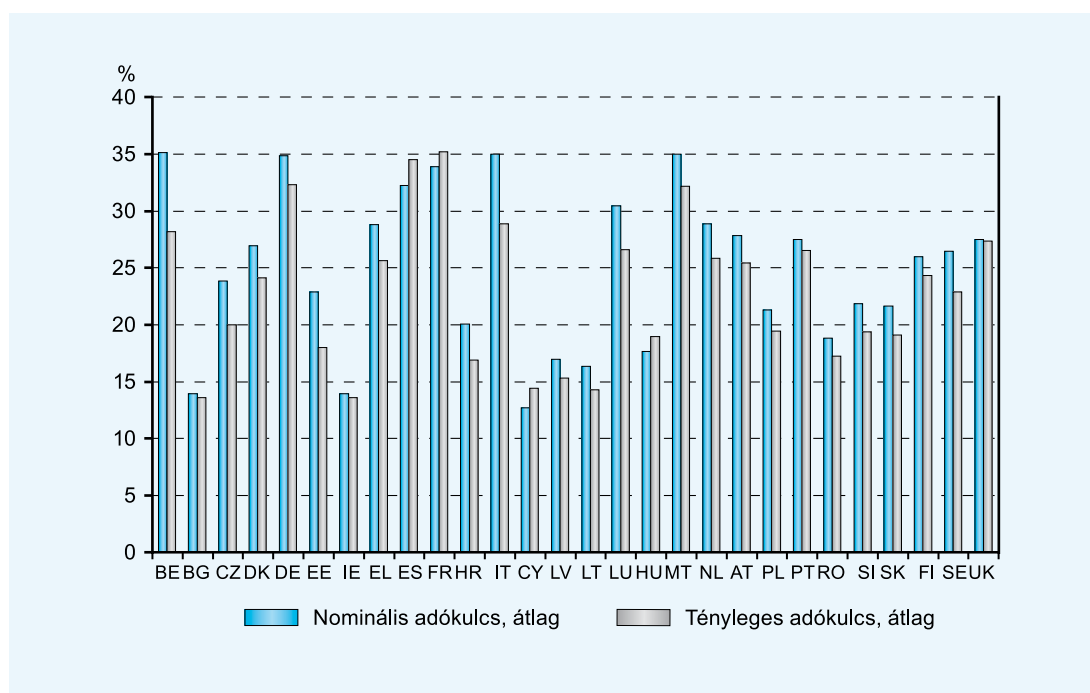
A nominális és a tényleges adókulcs összevetésével kapcsolatos eredményeink meglehetősen vegyes képet mutatnak (4. ábra). A 2000 és 2015 között az átlagos nominális társaságiadó-kulcs európai uniós átlagának medián értéke 23,57 százalék volt, a tagállamok szórása viszont jelentős. A tényleges terhelés összesen négy tagállamban (Spanyolország mellett Ciprus, Magyarország és Franciaország) volt magasabb a nominális adókulcsnál.

Klaszterenkénti bontásban a nominális és a tényleges adókulcs közötti legnagyobb különbség az északi csoport esetében figyelhető meg (3,07 százalék), míg a legkisebb a déli esetében (1,72 százalék). A közép-kelet-európai államok esetében a különbség 2,1 százalék, ami az északnyugati klaszter értékéhez áll közel.

Arra is kerestük a választ, hogy a nominális- és a tényleges adókulcsok alapján vég-

4. ábra

NOMINÁLIS ÉS TÉNYLEGES ÁTLAGOS TÁRSASÁGIADÓ-KULCSOK, 2000–2015

Forrás: Eurostat 2016, KPMG 2017 alapján saját szerkesztés. Megjegyzés: Ciprus és Horvátország 2001–2015

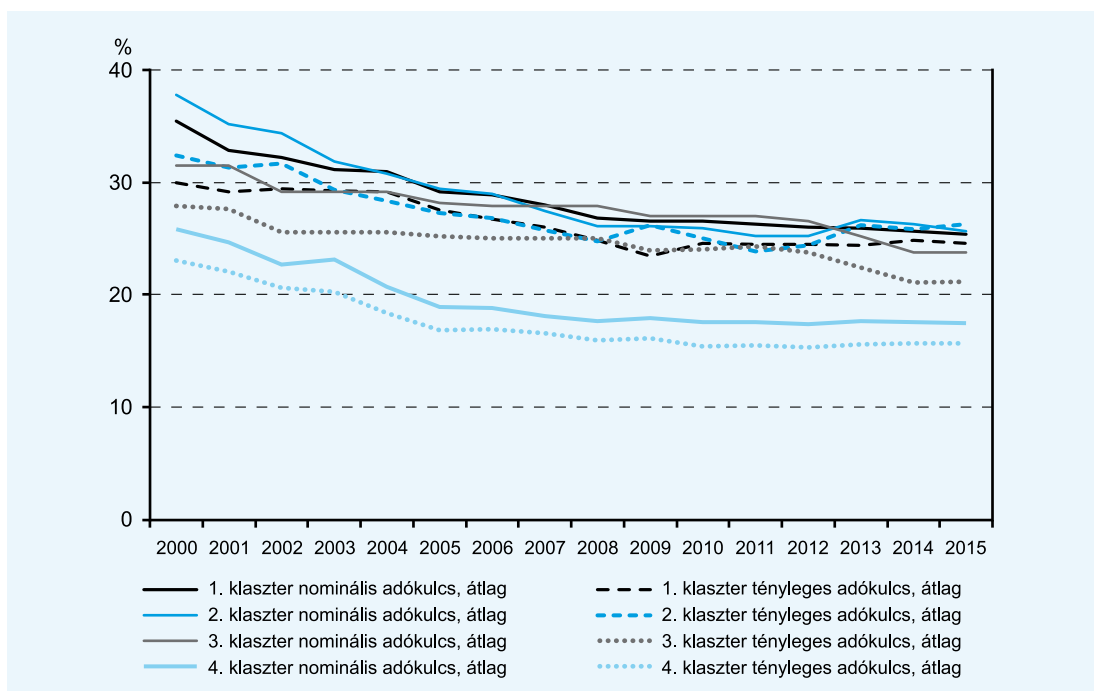
zett elemzések alátámasztják-e Farkas (2017) klaszterbesorolását. Eredményeinket az 5. ábra szemlélteti; ezek közül kiemelendő, hogy úgy a nominális, mint a tényleges adókulcsok csökkenő pályán vannak. A csökkenés 2006-ig volt gyors, a 2000 és 2006 közötti hét évben nominálisan 6,5 százalékkal (ténylegesen 4,4 százalékkal), 2007–2015 között pedig további 2,3 százalékkal (ténylegesen 1,4 százalékkal) mérséklődött az átlagos adóteher. A negyedik klaszterbe sorolt közép-kelet-európai államok az adó mértékét tekintve jelentősen elkülönülnek a másik három csoporttól, noha a folyamatosan ereszkedő trend itt is jól látszik. Ez alátámasztja azon feltevésünket, hogy a közép-kelet-európai gazdaságok versenyképességének egyik legfontosabb tényezője a társasági adózás alacsonyabb rátája. Az 5. ábra szemlélteti azt is, hogy a nominális és a tényleges társa-

ságiadó-kulcs közötti eltérés leginkább a közép-kelet-európai államok esetében állandó. Minderre az önmagában alacsony adóztatási szint és az adóalap-módosító tételek nem számottevő változtatása szolgálhat magyarázatként. Ehhez a klaszterhez 2012 után az északi klaszter konvergált, 2015-ben a tényleges adóterhek közötti különbség azonban még a csökkenés ellenére is 5,5 százalékos volt. A csökkenés Finnország és Svédország 4,5 és 3,8 százalékos mérséklésének tudható be.

Az ábráról még egy összefüggés leolvasható: míg az észak-nyugati klaszterben a nominális és a tényleges társaságiadó-kulcs közötti olló bezáródott: a 2000-ben mért 5,4 százalékos eltérés 2015-re 0,8 százalékra mérséklődött, addig a mediterrán klaszterben 2015-ben (már) a társasági adó tényleges rátája – átlagosan 0,65 százalékkal – meghaladta a nominális

5. ábra

A NOMINÁLIS- ÉS A TÉNYLEGES TÁRSASÁGIADÓ-KULCS ALAKULÁSA KLASZTEREK SZERINT, 2000–2015

Forrás: KPMG 2002, KPMG 2017, Eurostat 2016 alapján saját szerkesztés. Megjegyzés: Horvátország és Ciprus 2000-es adatai nélkül.

adókulcsot. A klaszter hat tagja közül Ciprus, Görögország, Portugália és Spanyolország esetében volt magasabb a tényleges társaságiadó-kulcs a nominálisnál, vagyis azon tagállamokban, amelyekben jelentős egyensúly-javítási intézkedéseket fogantatosítottak. Megjegyezzük, hogy Írországból és Magyarországon is magasabb volt a tényleges társaságiadó-kulcs. A kelta gazdaságban az eltérés már 2003-tól, az ír bankválság időszakától megfigyelhető, míg Magyarországon az érték a vizsgált időszak során 0,1–3,5 százalékos között mozgott (2007–2009 közötti maximális értékkel, ennek okai szintén az egyensúly-javítási intézkedésekben keresendők). Az uniós átlagtól Bulgária, Írország, valamint Ciprus mutatja a legnagyobb mértékű (negatív) eltérést, egyben ezek a legkedvezőbb rátával adóztató tagállamok.

Az adókulcsok és az állami támogatások kapcsolata

Az állami támogatások és a társaságiadó-kulcsok közötti kapcsolat leírására korrelációanalízist végeztünk. A 28 tagállamra lefuttatott korreláció Horvátország és Málta esetében nem eredményezett értékelhető eredményt. Az alacsony volatilitás, az állami támogatási statisztikai adatokhoz hasonlóan, a társaságiadó-kulcsoknál is korlátozó tényezőnek bizonyult.

A 16 elemet (2000–2015 közötti éveket) magában foglaló analízis Pearson-féle korrelációs együtthatója 0,4, a korrelációanalízis 12 tagállam vonatkozásában mutat szignifikáns kapcsolatot. Az eredmények azt mutatják, hogy pozitív korreláció hét, negatív pedig öt tagállamnál figyelhető meg. A pozitív korreláció esetén a társaságiadó-kulcs változása és az állami támogatások GDP-arányos mértéke azonos irányú elmozdulást mutat. A korrelációanalízis kimeneteleit az *1. melléklet* tartalmazza.

Eredményeink szerint a nominális adókulcsok tekintetében pozitív korrelációval jellemezhető három régi tagállam (Olaszország, Portugália és Spanyolország) társaságiadó-terhelése a vizsgált időszakban átlagon felüli volt, a Ciprus, Csehország és Románia által alkalmazott kulcsok viszont több százalékponttal is az EU-28 átlaga alatt maradtak. A korreláció mértéke eltérő képet mutat, ugyanis Ciprus, Portugália és Románia esetén 0,8 feletti értékeket kaptunk. A hét tagállamban mindazonáltal közös, hogy GDP-arányos állami támogatási ráfordításuk hosszú távon jelentősen csökkentek. Mindebből arra következtetünk, hogy a pozitív és szignifikáns kapcsolatot a GDP-arányos állami támogatások indukálták, amelyek – a 2004–2005-ös évekig tapasztalható ingadozásoktól eltekintve – folyamatosan csökkenő pályát írtak le.

Szignifikáns negatív kapcsolatot az Egyesült Királyság, Észtország, Görögország, Lettország és Szlovénia mutatott. Szlovénia és Görögország kivételével a korreláció nem haladja meg jelentősen az adott elemszámra vonatkozó Pearson-féle szignifikancia-szintet. Az Egyesült Királyság esetén kiemelendő a 0,4 százalékos GDP-arányos állami támogatási érték 2014-ben és 2015-ben, ami a legmagasabb a vizsgált időszak egészében. Szlovéniában az erős korrelációt a szlovén gazdaság struktúrája okozhatja. A szlovén gazdaság különutas jellegét véleményünk szerint nem lehet elvonatkoztatni a jugoszláv „piacbarát” szocialista vonásoktól és az ország relatív fejlettségétől, amelyben a technológiai igényes ágazatok hangsúlyos szerepet töltek be.

Görögország esetében a korrelációanalízis eredményeit a gazdasági és euróválság fényében kell értelmeznünk. Itt a GDP-arányos állami támogatási értékek 2008 után 1 százalékos körül mozogtak, az állami támogatások csökkenésének egyik oka a gazdaság zsugorodása. A periféria államai közül leginkább sújtott görög gazdaságnak több sajátos vonása van,

amelyek jelentős mértékben befolyásolhatják az állami támogatások, valamint a társasági adó mértékét. Szabályozói oldalról ilyen a felgyorsult privatizáció, a különadók bevezetése vagy az adóemelések, az adóalanyok oldaláról pedig elsősorban a székhely-áthelyezés a biztonságosnak tekintett Bulgáriába (Katsikis, Frigidis, Pashaloudis 2013).

A két balti tagállamnál, Észtországnál és Lettországnál az adatsorok tökéletesen szemléltetik a negatív korrelációt, hiszen míg a társaságiadó-kulcsok folyamatosan csökkentek, a GDP-arányos állami támogatási ráfordítások folyamatosan nőttek.

Mivel a nominális társaságiadó-kulcsok vizsgálatában nem jelennek meg a különböző adóalapcsökkentő vagy adócsökkentő tételek, a korrelációanalízist a tényleges társaságiadó-kulcsokkal is lefuttattuk. A GDP-arányos állami támogatási ráták tényleges társaságiadó-kulcsokkal történt összevetése jelentős eltérést nem eredményezett a nominálisadó-kulcsokhoz képest (eredményeinket szintén az *1. melléklet* tartalmazza), mindebből tehát nehéz lenne messzemenő következtetéseket levonni. Dánia esetében ugyanakkor a tényleges adókulcsok figyelembe vétele szignifikáns negatív kapcsolatot eredményezett. Azt azonban érdemes kiemelni, hogy míg a nominális társaságiadó-kulcsok vizsgálata során Írországnál (a társaságiadó-kulcs jelentős mértékű csökkentése mellett) pozitív korrelációt kaptunk, a tényleges társaságiadó-kulcs növekedése megfordította a korreláció előjelét, és szignifikáns, 0,44 értékű, negatív előjelű elmozdulást állapítottunk meg. Mindez annak köszönhető, hogy míg a 2000-ben 24 százalékos nominális társaságiadó-kulcshoz 9,4 százalékos tényleges ráta párosult, vagyis az Írországból tevékenykedő cégek igen jelentős kedvezményeket érvényesíthettek adóalapjukkal szemben, 2015-re ez az arány megfordult, és a 12,5 százalékos nominálisadó-kulcshoz 14,1 százalékos tényleges ráta párosult. Említésre

méltó, hogy a társasági adó nominális kulcsa 2000 és 2003 közötti években 11,5 százalékot csökkent, míg a tényleges adókulcs ezek alatt az évek alatt 4,9 százalékkal növekedett, így a korreláció irányára és erősségére hatással lévő folyamatok 2003-ra jórészt lezajlottak. A trendfordulót a válság okozta (OECD 2011): az adóbevételek növelésének célja a bankmentésekre és feltőkésítésekre fordított költségvetési kiadások fedezetének megteremtése volt.

A tényleges adókulcs vizsgálata során Írország mellett jelentős, a korreláció előjelét is megváltoztató eltérést tapasztaltunk még Belgium és Svédország esetén is. A két országnál a szignifikancia viszont statisztikai értelemben nem tekinthető jelentősnek.

A GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG HATÁSA A TÉNYLEGES TÁRSASÁGIADÓ-TERHELÉS ÉS AZ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK KAPCSOLATÁRA, VALAMINT AZ ELCSÚSZTATOTT ÖSSZELETÉS EREDMÉNYE

Az idősor adatait két periódusra, a 2000–2008 és 2009–2015 közötti időszakokra bontva gazdasági világválság hatásait vizsgálhatjuk a nem válságjellegű támogatásokra. Tanulmányunkban a válsághoz kapcsolódó állami támogatásokat nem elemizzük, mivel egyrészt a válság jelentette gazdasági sokk a legtöbb tagállamban csak néhány éves recessziót eredményezett, másrészt pedig – néhány tagállamtól eltekintve – sem a nominális, sem pedig a tényleges társaságiadó-kulcs nem emelkedett számottevően. Azt feltételezzük, hogy a válságjellegű támogatások fedezetét a lazább fiskális politika teremtette meg, amit *Czékus* (2012) kutatásában alá is támaszt.

A két periódusra bontott időszaki eredményeit a *2. melléklet* szemlélteti. A felbontás alapján végzett számításaink legfőbb eredménye, hogy az eredeti számításaink alapján kapott 12

szignifikáns kapcsolathoz képest két esetben (Olaszországnál mindkét időszakban pozitív, Portugáliánál pedig a 2000–2008 közötti pozitív időszak után 2009–2015 között negatív) erős korrelációt figyeltünk meg.³ Eredményeink közül kiemeljük Portugáliát, ahol minden bizonnyal a növekvő állami támogatási ráfordítások eredményezték a trendfordulót. Az első időszakban Románia, Ciprus, Finnország és Svédország esetén erős pozitív, Szlovákiánál erős negatív korrelációt figyeltünk meg, az erős jelleg a második időszakra megszűnt, esetenként az előjel is megváltozott. A 2000–2008 közötti időszak tekintetében ez azt jelenti, hogy csökkenő társaságiadó-kulcsokhoz csökkenő GDP-arányos támogatások társultak (Szlovákia kivételével, amely adópolitikájáról az előbbieken értekeztünk). Hasonlóan, a második időszak adatait vizsgálva, Ausztria, Dánia, Franciaország, Észtország, Szlovénia és Luxemburg mutat erős korrelációt, Luxemburg kivételével minden esetben negatív előjellel. Mindez arra enged következtetni, hogy a csökkenő társasági adókulcsok mellett 2009 után növekedtek a GDP-arányos állami támogatások.

A fejlett piacgazdaságok adózási és főbb gazdaságpolitikai intézkedései általában január 1-jén válnak hatályossá. Ez alól az angolszász országok egy része kivétel, amelyek a naptári évtől eltérő pénzügyi évet határoznak meg. A „főszabály” szerinti pénzügyi évben bevezetett adóintézkedések, valamint a GDP-arányos állami támogatási intézkedések költségvetési hatásai mindazonáltal nem feltétlenül ugyanabban a pénzügyi évben vezetnek olyan eredményre, amely kapcsolatából esetlegesen kiolvasható a társaságiadó-terhelés és a támogatási gyakorlatok közötti összefüggés. Ezt a hatást az állami támogatási statisztikák „elcsúsztatásával” kívántuk tompítani, vagyis a 2000-es év tényleges társaságiadó-terheléséhez a 2001-es állami támogatási értékeket viszonyítottuk. Analízisünk ezáltal a 2000 és

2014 közötti társaságiadó-terhelést és a 2001 és 2015 közötti állami támogatási statisztikákat öleli fel.

A csúsztatott állami támogatási statisztikák 26-ból 13 tagállamnál mutatnak szignifikáns kapcsolatot: az észak-nyugati klaszterből ilyen Dánia, az Egyesült Királyság és Írország, a kapcsolat mindhárom tagállamnál negatív volt. A közép-kelet-európai klaszter tagjai közül Észtország, Lettország és Szlovénia esetében negatív és erős volt a korreláció, míg Románia esetében pozitív és erős. A mediterrán klaszterbe tartozó öt ország mindegyikében szignifikáns kapcsolatot mértünk, de míg Görögországra az előjel negatív, addig Ciprus, Olaszország, Portugália és Spanyolország esetében a két változó együttmozgása volt megfigyelhető.

Ezen a ponton érdemes két csoportra bontani a közép-kelet-európai és a mediterrán klaszter tagállamait a szerint, hogy a korreláció milyen előjelű. Így Lettország, Szlovénia és Görögország került a negatív kapcsolattal jellemezhető csoportba. Közös vonásuk, hogy a gazdasági világválság rendkívül érzékenyen sújtotta őket: Lettország GDP-je csak 2009-ben 14,3 százalékkal zsugorodott, a szlovén gazdaság 2005 és 2015 közötti évi átlagos növekedési üteme mindössze 1,1 százalék volt, míg Görögország gazdasága a 2008–2013 közötti hat év során 29,7 százalékkal csökkent (Eurostat 2016). Mindebből arra következtetünk, hogy a jelentős (vagy elhúzódó) GDP-csökkenést elszenvedő tagállamokban a tényleges társaságiadó-kulcs és a GDP-arányos állami támogatások ellentétes irányba mozdultak el. Ez közgazdaságilag megalapozott összefüggés lehet, mivel az állami támogatási adatok a GDP-hez viszonyítva vannak kifejezve, míg a társaságiadó-kulcsok általunk használt adatsorai nem.

A másik csoportot a pozitív és erős korrelációt mutató tagállamok alkotják: Finnország mellett Ciprus, Olaszország, Portugália és Spa-

nyolcszáz. A pozitív és erős korreláció oka a mediterrán klaszterbe tartozó három tagállamnál a gazdasági világválság. A kapott eredmények azt sugallják ugyanis, hogy a csökkenő tényleges társasági adóterheléshez csökkenő GDP-arányos állami támogatás párosult, ami a csökkenő költségvetési mozgástérnek tudható be. A teljes GDP csökkenése mellett a GDP-arányos támogatások csökkenése a támogatás összegének halmozott csökkenését eredményezte.

ÖSSZEGRZÉS

Tanulmányunkban arra kerestük a választ, hogy az állami támogatások és a társasági adó mértéke között milyen statisztikai összefüggés mutatható ki az EU tagországaiban. Megállapítottuk, hogy összességében mindkét arányszám csökkenő tendenciát mutatott a vizsgált időszakban. Elemzéseink megbízhatóságának növelése érdekében klaszterekbe soroltuk a tagállamokat; az eredmények általánosságban azt mutatják, hogy a csökkenő nominális és tényleges társaságiadó-terheléshez csökkenő állami támogatási arányok párosultak. Eredményeink közül kiemeljük az észak-nyugati klaszter és a mediterrán klaszter együttmozgását, ami az állami támogatások és a társasági adókulcsok tekintetében is megfigyelhető. Azonban amíg az észak-nyugati klaszter esetén a mértéktartó állami magatartás mögött a tagállamok világviszonylatban is kiemelkedő fejlettségét valószínűsítjük, a déli államok mérsékelt támogatási gyakorlata mögötti legfőbb tényezőként a periféria tagállamainak ezredforduló utáni gazdasági nehézségeit és fiskális nyomását említhetjük. Ezen túlmenően, a déli országok mutatói között szignifikáns kapcsolatot írtunk le, a klasztertagok magatartásától számottevően csak Görögország tért el. Az állami támogatásokkal kapcsolatban tett legfőbb megállapításunk, hogy az

északi klaszter államai a közép-kelet-európai államoknál is jobban támogatták vállalkozásaikat. Rávilágítottunk ugyanakkor arra is, hogy az északi országokban a tényleges társaságiadó-kulcs jelentősen alacsonyabb a nominális adókulcsnál, azaz a három tagállam indirekt módon is támogatja vállalkozásait. A közép-kelet-európai klaszter tagjai vonatkozásában nem tudjuk hipotézisünket sem megerősíteni, sem pedig elvetni, de a rendszerváltásaik utáni gazdaságfejlődésük hatással volt a 2000-et követő másfél évtized adóztatási és támogatási gyakorlatára. A társaságiadó-terhelésről pedig azt mutattuk ki, hogy a vizsgált időszak átlagában négy olyan tagállam is volt (Ciprus, Franciaország, Magyarország és Spanyolország), amelyben a tényleges adókulcs meghaladta a nominális terhelést. A jelenséget elsősorban valószínűleg a különadóknak tudhatjuk be. Az egy év időeltolódással végzett számításaink pedig arra engednek következtetni, hogy a jelentős GDP-csökkenést elszenvedő tagállamokban a tényleges társaságiadó-kulcs és az állami támogatások aránya ellentétes irányba mozdult el.

Eredményeinket a módszertani korlátok figyelembe vételével kell értelmezni. Számításainkat befolyásolják a tagállamonként változó adóalap-számítási módszerek (növelő és csökkentő tételek, a veszteség-elhatárolás szabályai, a telephely keletkezésének feltételei), valamint a társaságiadó-alap alapján kivetett különadók. A korlátozó tényezők torzíthaták kalkulációinkat. Az uniós szintű közös konszolidált társaságiadó-alapra vonatkozó szabályok kialakítása így jelentős mértékben javítaná a tényleges adóterhelés összehasonlíthatóságát. Ennek hiányában a világjövedelmet alapul vevő adóalap-számítás felértékeli az adóegyezmények szerepét, ezek ugyanis mentesítéssel vagy beszámítással lehetővé teszik a jövedelem kétszeri megadóztatásának elkerülését, és ez által az uniós belső piac torzulásainak csökkenését.

A NOMINÁLIS- ÉS A TÉNYLEGES TÁRSASÁGIADÓ-KULCS, VALAMINT A GDP-ARÁNYOS ÁLLAMI TÁMOGATÁS ÖSSZEVETÉSE, 2000–2015

Tagállam	Nominális adókulcsok mellett (STR)		Tényleges adókulcsok mellett (ETR)	
	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)
ÉSZAK-NYUGATI KLASZTER				
Ausztria	–0,146	–	–0,180	–
Belgium	0,201	+	–0,072	–
Dánia	–0,397	–	–0,417	–E
Egyesült Királyság	–0,494	–E	–0,513	–E
Franciaország	–0,265	–	–0,175	–
Hollandia	0,266	+	0,243	+
Írország	0,419	+	–0,440	–E
Németország	0,211	+	0,255	+
KÖZÉP-KELET-EURÓPAI KLASZTER				
Bulgária	0,034	+	0,090	+
Csehország	0,634	+E	0,450	+E
Észtország	–0,509	–E	–0,512	–E
Lengyelország	0,196	+	0,180	+
Lettország	–0,418	–E	–0,443	–E
Litvánia	–0,256	–	–0,208	–
Magyarország	–0,248	–	–0,223	–
Románia	0,938	+E	0,932	+E
Szlovákia	–0,250	–	–0,256	–
Szlovénia	–0,791	–E	–0,846	–E
MEDITERRÁN KLASZTER				
Ciprus	0,919	+E	0,854	+E
Görögország	–0,618	–E	–0,424	–E
Olaszország	0,749	+E	0,778	+E
Portugália	0,846	+E	0,576	+E
Spanyolország	0,749	+E	0,704	+E
ÉSZAKI KLASZTER				
Finnország	0,416	+E	0,428	+E
Luxemburg	0,155	+	0,155	+
Svédország	–0,125	–	–0,128	–

Forrás: KPMG 2002, KPMG 2017, Eurostat 2015a, Eurostat 2016 alapján saját számítás

**A 2000–2008 ÉS A 2009–2015 KÖZÖTTI TÉNYLEGES TÁRSASÁGIADÓ-KULCSOK
ÉS A GDP-ARÁNYOS NEM VÁLSÁGJELLEGŰ ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK KORRELÁCIÓANALÍZISE;
CSÚSZTATOTT ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK**

Tagállam	Periódus 1.: 2000–2008 (kritikus érték: 0,521)		Periódus 2.: 2009–2015 (kritikus érték: 0,582)		Adóév (n) és n+1 év állami támogatása (2001–2015) (kritikus érték: 0,412)
	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)	
ÉSZAK-NYUGATI KLASZTER					
Ausztria	–0,091	–	–0,763	–E	–0,371
Belgium	0,441	+	–0,533	–	–0,369
Dánia	0,400	+	–0,907	–E	–0,531
Egyesült Királyság	0,075	+	–0,544	–	–0,536
Franciaország	–0,322	–	–0,687	–E	–0,143
Hollandia	0,469	+	–0,212	–	0,145
Írország	–0,450	–	0,559	+	–0,533
Németország	0,213	+	0,205	+	0,248
KÖZÉP-KELET-EURÓPAI KLASZTER					
Bulgária	0,051	+	0,160	+	0,059
Csehország	0,431	+	–0,495	–	0,310
Észtország	–0,453	–	–0,815	–E	–0,436
Lengyelország	0,131	+	zéróosztó		0,320
Lettország	–0,423	–	–0,505	–	–0,503
Litvánia	–0,490	–	–0,056	–	–0,217
Magyarország	–0,354	–	–0,366	–	–0,063
Románia	0,933	+E	zéróosztó		0,771
Szlovákia	–0,694	–E	0,138	+	–0,095
Szlovénia	–0,082	–	–0,746	–E	–0,842
MEDITERRÁN KLASZTER					
Ciprus	0,932	+E	–0,558	–	0,902
Görögország	–0,412	–	0,344	+	–0,798
Olaszország	0,577	+E	0,630	+E	0,553
Portugália	0,840	+E	–0,928	–E	0,673
Spanyolország	0,453	+	–0,286	–	0,666

Tagállam	Periódus 1.: 2000–2008 (kritikus érték: 0,521)		Periódus 2.: 2009–2015 (kritikus érték: 0,582)		Adóév (n) és n+1 év állami támogatása (2001–2015) (kritikus érték: 0,412)
	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)	Korrelációs együttható	Korreláció iránya (+–) és erőssége (E)	
ÉSZAKI KLASZTER					
Finnország	0,567	+E	0,538	+	0,474
Luxemburg	0,168	+	0,639	+E	0,374
Svédország	0,737	+E	0,540	+	0,174

Megjegyzés: Horvátország és Málta nélkül

Forrás: KPMG 2002, KPMG 2017, Eurostat 2015a, Eurostat 2016 alapján saját szerkesztés

JEGYZETEK

- ¹ Románia és Bulgária esetén 2002-ig nincsenek ilyen adatok.
- ² A közép-kelet-európai tagállamok adózással kapcsolatos ösztönzőiről részletesebben lásd például Mintz, Tsiopoulos (1992).
- ³ Erős korrelációval jellemezhető tagállamnak azokat tekintjük, amelyek esetében mindkét periódusban erős korreláció figyelhető meg.

IRODALOM

- CZÉKUS, Á. (2012). Financial austerity in the European Union Member States – common measures for financial stability. Konferenciaelőadás, Europe in the World Economy beyond the Sovereign Debt Crisis. Warsaw School of Economic
- FARKAS, B. (2017). *Piacgazdaságok az Európai Unióban*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- HONOHAN, P. (2009). What went wrong with Ireland? Trinity College Dublin. <http://www.tcd.ie/Economics/staff/phonohan/What%20went%20wrong.pdf> (2017. július 20.)
- KATSIKIS, I., FRAGIDIS, G., PASHALOUDIS, D. (2013). International and Cross-border Entrepreneurship: The Case of Greece and Bulgaria. *Business Systems and Economics*, 3, 1, pp. 58–68
- MATSAGANIS, M. (2013). The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses. Friedrich Ebert Stiftung Study. <http://library.fes.de/pdf-files/id/10314.pdf> (2016. február 22.)
- MINTZ, J. M., TSIPOULOS, T. (1992). Corporate Income Taxation and Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe. The World Bank,

Foreign Investment Advisory Service, Occasional Paper, 4.

NICODÉME, G. (2001). Computing effective corporate tax rates: comparisons and results. *Economic Paper*, 153, Directorate General for Economic and Financial Affairs, European Commission

NICOLAIDES, P., KEKELEKIS, M., BUYSKES, P. (2005). *State Aid Policy in the European Community: A Guide for Practitioners*. Kluwer Law International

O'SULLIVAN, K. P. V., KENNEDY, T. (2010). What caused the Irish banking crisis? *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 18, 3, pp. 224–242

PORTER, M. E. (1990). The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review*, March–April 1990

TINDALE, S. (2015). State aid for energy: Climate action is more important than the single market. Centre for European Reform. http://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2015/state_aid_for_energy_sct_22.02.15-10650.pdf (2017. július 26.)

DBR (2014). EU state aid rules: A new tool to fight tax fraud and tax evasion. Deutsche Bank Research. https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000344133/EU_state_aid_rules%3A_A_new_tool_to_fight_tax_fraud_.pdf (2016. március 1.)

EB (2013). State aid. Data and policy analysis. Európai Bizottság. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/conceptual_remarks.html (2017. december 2.)

EB (2014). A kutatáshoz, fejlesztéshez és innovációhoz nyújtott állami támogatások keretrendszere. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2014/C 198/01.

EB (2015). Adóreformok az EU tagállamokban. Eu-

rópai Bizottság. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/ip008_en_2.pdf (2016. június 10.)

EB (2016). DG Competition Working Paper on State Aid and Tax Rulings. Európai Bizottság. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/working_paper_tax_rulings.pdf (2016. július 3.)

EB (2017). Methodological and explanatory notes. Módszertani segédlet az adózási adatokhoz. Európai Bizottság. http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/methodology.pdf (2017. január 29.)

EP (2015). Tax policy in the EU. Európai Parlament. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549001/EPRS_IDA\(2015\)549001_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549001/EPRS_IDA(2015)549001_EN.pdf) (2016. június 10.)

Eurostat (2015a). State Aid Statistics. Eurostat. http://ec.europa.eu/eurostat/eurostat/tgm_comp/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=comp_ncr_xrl_01 (2017. október 29.)

Eurostat (2015b). Gross domestic product at market prices. Eurostat. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00001> (2015. december 9.)

Eurostat (2016). Data on Taxation. https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en (2016. november 9.)

KPMG (2002). KPMG's Corporate Tax Rate Survey – January 2002. <http://people.stern.nyu.edu/adamodar/pdfiles/eqnotes/kpmgtaxrates.pdf> (2016. január 10.)

KPMG (2017). KPMG Tax rates adatbázis. <https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html> (2017. április 5.)

KSH (2017). A központi költségvetés bevételei. Központi Statisztikai Hivatal. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qse006i.html (2017. július 20.)

OECD (2011). Tax Reform Trends in OECD Countries. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet. <https://www.oecd.org/ctp/48193734.pdf> (2017. augusztus 9.)

OECD (2016). Revenue Statistics 2016 – Germany. Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet.

<https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-germany.pdf> (2017. július 20.)

OXFAM (2013). The true cost of austerity and inequality. OXFAM Case Study. <https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/cs-true-cost-austerity-inequality-greece-120913-en.pdf> (2015. október 21.)

SAAP (2005). State Aid Action Plan – Less and better targeted state aid: a roadmap for state aid reform 2005–2009. COM(2005) 107 final. Európai Bizottság